

Armoede in Wallonië

Armoede ontziet niemand

Deel 3 In het derde deel van onze reeks over welzijn in Wallonië concentreren we ons op armoede en armoedebestrijding. *Weliswaar* sprak met experts en ‘ervaringsdeskundigen’ in de crisistad Charleroi.

Tekst Marjorie Blomme | Foto's Stephan Vanfleteren, Jan Locus

Jean-Michel Laine is coördinator van het Centre d'Accueil Le Rebond (voorheen Comme chez nous), een dagopvangcentrum voor SDF's of Sans Domicile Fixe in de stationsbuurt van Charleroi-Zuid. SDF's zijn mensen zonder vaste verblijfplaats. Naast opvang biedt het centrum ook begeleiding van daklozen. In de ontvangstkamer staat een zevental tafels en is er een kleine keuken. “Mensen kunnen hier praten en ervaringen uitwisselen bij een kop koffie en een maaltijd. Ze kunnen ook altijd terecht bij drie sociaal werkers voor praktische informatie, maar ook voor een babbel of voor troost”, zegt Laine. Nieuwe gasten krijgen een kennismakingsgesprek over hun situatie, hun verleden en de reden waarom ze naar het centrum zijn gekomen. “Naargelang hun situatie zullen we ze doorverwijzen of hier opvangen. We proberen

zoveel mogelijk te helpen met praktische zaken, omdat daklozen vaak geen toegang hebben tot eenvoudige dingen, zoals een telefoon. Hier kunnen ze gratis bellen met het OCMW, een advocaat of de stedelijke diensten.

Ze kunnen hier ook douchen, hun was doen of hun bezittingen opbergen in een kluis. Wie heel moe is, kan wat slapen.” Le Rebond heeft ook een eigen verpleegkundige en dokter. Laine: “Mensen die op straat leven, krijgen vaak geen toegang tot medische zorg. Zij worden niet opgevangen in een ziekenhuis zoals u en ik. De verpleegster onderzoekt hen of gaat mee naar het ziekenhuis.”

EXTREME ARMOEDE

De gasten van Le Rebond zijn extreem arm. Ze

hebben geen enkele vorm van inkomen. Laine: “Iedereen heeft in theorie recht op een OCMW-uitkering of tenminste op leefgeld. Alleen wéten de meesten dat niet. Het is dan ook één van de eerste dingen die we hen zeggen: dat ze bij het OCMW een steun-aanvraag moeten indienen.” Dakloos zijn betekent meer dan geen dak boven je hoofd hebben, zegt Jean-Michel Laine. “Als je geen vast adres hebt, krijg je geen werkloosheidsuitkering. Of kan je geen werk vinden. Je hele sociale en professionele leven staat stil.” Hoe langer men op straat geleefd heeft, hoe moeilijker het wordt om een goede woning te vinden. “Vaak vindt een dakloze wel een huis of appartement. Maar na een aantal maanden staat hij weer op straat, omdat de huur te hoog is. Er zijn ook mensen die geen vaste verblijfplaats willen”, zegt Laine. “Als ze een domicilie hebben, vallen de lijken uit de kast. Dan blijken er schulden en achterstallige huurgelden te zijn.”

GEEN SLUITENDE DEFINITIE

“Er bestaat geen sluitende definitie van een dakloze. Wij houden het op alle mensen die niet in staat zijn om op eigen kracht een woonst te houden. Mensen die in opvangtehuizen zitten na een scheiding of een gevangenisstraf zien we dus ook als SDF’s”, zegt Laine. Le Rebond herbergt per jaar zo’n 700 mensen. “Het gaat om een gevarieerde groep. Drie vierde zijn mannen. Soms zijn er ook koppels, maar dat is een minderheid. De meerderheid van de SDF’s is vrij jong: tussen de 25 en 35. Helaas is een aanzienlijk deel nog jonger.” Vaak gaat het om jongeren die thuis zijn weggegaan op het moment dat ze meerderjarig werden. Soms zijn ze door hun ouders buitengezet, soms gingen ze uit zichzelf weg. Ze studeren haast nooit verder en geraken snel aan lagerwal. Ze maken schulden omdat ze geen werk vinden en vervallen snel in extreme armoede. Laine noemt het “een onrustwekkende evolutie”. Het aantal daklozen in Charleroi is moeilijk te schatten omdat het om een mobiele populatie gaat die afkomstig is uit het hele land. Sommigen komen gedurende een maand, anderen komen drie dagen en zijn dan de stad weer uit. Laine: “Er zijn natuurlijk ook mensen die zich zelfs niet meer tot ons richten, die de officiële instanties en stadsdiensten wantrouwen en het liever zelf proberen. Op hun situatie hebben we geen zicht.” De samenstelling van de groep SDF’s is veranderd in de loop der jaren. “Er zijn meer jongeren, meer allochtonen, maar vooral meer mensen die kampen met een slechte geestelijke gezondheid. Het leven op de straat doet iets met een mens. Veel daklozen en armen kampen met depressie.”

NEERWAARTSE SPIRAAL

Het cliché van de dakloze die onder de brug slaapt

met een fles wijn in de hand is achterhaald. Generatiearmoede bestaat nog steeds, maar vandaag vind je armoede terug in alle lagen van de bevolking.

Jean-Michel Laine: “Er zijn mensen die een goede job hadden, maar die door schulden of een echtscheiding alles zijn kwijtgeraakt. De meerderheid van de daklozen zit in een neerwaartse spiraal. Niemand is nog veilig voor armoede.”

Jean (30) was vroeger een SDF, vandaag heeft hij een woning in Marcinelle. Maar toen hij deze middag aankwam bij Le Rebond had hij in drie dagen niets gegeten. “Ik werk sinds vorige week met een interim-contract. Met het voorschot op mijn loon heb ik mijn huur betaald. Dus blijft er niets meer over om van te leven. Ik krijg pas binnen twee weken de rest van mijn loon.”

Jean woont 15 kilometer van zijn werk. Hij moet om

“Het leven op straat doet iets met een mens. Veel daklozen en armen kampen met depressie.”

7 uur beginnen. Omdat hij geen geld heeft om de bus te nemen en er sowieso geen bussen rijden naar de achterbuurt waar hij woont, staat hij elke dag om halfvier ‘s ochtends op om aan de drie uur durende voettocht te beginnen. Zonder ontbijt.

“Ik heb al gevraagd aan het OCMW om me te helpen, maar mijn dossier kan pas over enkele maanden behandeld worden.” Ook Jean belandde in de beruchte neerwaartse spiraal. Wat Jean niet wist, was dat zijn ex een heleboel schulden had gemaakt in de periode dat ze samenwoonden. Omdat zij niets kon betalen, wendden de schuldeisers zich tot hem. “Ik betaal nog steeds haar schulden af. Het is een sneeuwbal-

Jean-Michel Laine (coördinator van een centrum voor daklozen):
"Iedereen heeft recht op een leefloon. Alleen wéten de meesten dat niet."

effect. Voor je het weet, zit je in een uitzichtloze situatie: de schulden stapelen zich op, je kan de huur niet meer betalen en je belandt op straat."

Jean heeft geen familie of vrienden op wie hij kan terugvallen. "Ik heb acht jaar in de gevangenis gezeten. Daardoor is het contact met mijn moeder verbroken. Zij kon het niet aanvaarden dat haar zoon een misdaad had begaan en heeft me laten vallen als een baksteen", zegt hij verbitterd.

WARME EN KOUDE SOLIDARITEIT

"Gebrek aan een sociaal netwerk is een groot probleem bij armen en daklozen", zegt Paul Trigalet, voorzitter van Solidarités Nouvelles, een Waalse organisatie die ijvert voor samenwerking onder

ARMOEDEBESTRIJDERS

De Belgische organisatie 'Lutte Pauvreté/Steunpunt tot de bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting' strijdt voor betere voorwaarden voor mensen die in preciaire omstandigheden moeten overleven. Luttés Solidarités Travail, Solidarités Nouvelles Wallonie, Gemeenschappelijk Daklozenfront Vlaanderen, Brussel en Wallonië, en Forum Social Mettet vechten tegen de armoede in Wallonië. Naast deze organisaties bestaat in Wallonië ook een netwerk van diensten die tegen armoede strijden. Het 'Relais Social' werd opgericht in 2001 en heeft lokale vestigingen in Charleroi, Namen, Luik en Henegouwen. Het globale Waalse armoedebeleid wordt georganiseerd door het Waalse Gewest. Zie onder meer de website van de Direction Interdépartementale de l'Intégration Sociale (DISS): cohesionsociale.wallonie.be/spip/

armen en daklozen. Solidarités Nouvelles werkt met individuele begeleiding, maar de bedoeling is om collectieve hulp te bieden. "Wij willen een nieuwe, 'warme solidariteit' creëren. Slachtoffers van sociale uitsluiting, en dat zijn niet uitsluitend daklozen, moeten hun eigen solidariteit organiseren. Zo ontsnappen ze uit het individualisme dat vaak armoede in de hand werkt. Dit is het tegendeel van de 'koude' solidariteit: de sociale zekerheid van de staat. We brengen mensen met problemen samen, zodat ze samen naar oplossingen zoeken en samen projecten starten. We hebben ook comités van huurders van sociale woningen, van campings en van recreatiedomeinen opgericht." Solidarités Nouvelles begeleidt armen bij de zoektocht naar informatie en opleiding. De vereniging steunt ook acties voor meer en betere huisvesting. Trigalet: "Armoede is een containerbegrip en mag niet worden verengd tot inkomensarmoede. Je hebt uiteraard geld nodig om te leven, om je te kleden, om te eten en om onderdak te betalen. Maar we merken in onze opvangcentra ook dat het om een gebrek aan sociale contacten gaat. Armen worden vaak aan hun lot overgelaten. Ze worden verstoten door familie en uiteindelijk ook door de maatschappij. Wij concentreren ons op de strijd tegen sociale uitsluiting door iets te doen aan huisvesting."

EEN WAALS PROBLEEM?

Voor socioloog Peter Raeymaeckers van de onderzoeksgroep OASeS (Universiteit Antwerpen) is armoede vooreerst multidimensionaal. "Het inkomen is niet het enige dat de levensstandaard van een huishouden bepaalt. Ook diploma's, sociale vaardigheden en eigendom zijn bepalend. Het armoederisico wordt ook bepaald door socialezekerheidsuitkeringen, subsidies en regionale prijsverschillen." Bij armoede staat alles met elkaar in verband. Iemand die uit zijn woning gezet wordt omdat hij de huur niet meer stort, heeft misschien geldgebrek omdat hij net een ziekenhuisfactuur heeft betaald. Volgens Raeymaeckers zijn er verschillende vormen van armoede en vergt elke vorm een andere aanpak. De Antwerpse onderzoeker stelt dat er wel degelijk een verschil in armoede bestaat tussen Vlaanderen en Wallonië. Maar dat is niet louter te wijten aan het feit dat er meer risicogezinnen in Wallonië zouden wonen. Raeymaeckers: "Uiteraard zijn er risicogroepen, maar los daarvan heeft een Waal gemiddeld meer kans op armoede dan een Vlaming. Wellicht is de huidige situatie van de arbeidsmarkt één van de oorzaken voor het grote aantal werklozen in Wallonië. Regionale verschillen in de economische ontwikkeling van ons land zijn ook een mogelijke verklaring", zegt Raeymaeckers. "Volgens ons is er wel een aantal gelijkenissen tussen de

Vlaamse en Waalse situatie”, antwoordt Trigalet. “Er bestaat niet echt een groot verschil in het ‘soort armoede’, maar wel in kwantiteit: er is méér armoede in Wallonië. We zijn lang één van de rijkste regio’s van Europa geweest. Na het verdwijnen van de mijnen ontstond er armoede. Veel van die arbeiders waren toen zo gespecialiseerd dat omscholen moeilijk was.

Het is één van de oorzaken van de generatiearmoede. Als je nooit je ouders of grootouders hebt zien werken, als er niemand in de wijk werkt, waarom zou jij dan gemotiveerd zijn om te studeren en een goede job te vinden?”

► *Reacties welkom op www.weliswaar.be/forum*

Arm Wallonië

De armoede is ongelijk verdeeld in België. In Wallonië en Brussel wonen een pak meer armen dan in Vlaanderen. De Onderzoeksgroep Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad (OASes) van de Universiteit Antwerpen onderzocht het fenomeen: “Vooraf alleenstaanden en huurders zijn onvoldoende beschermd”, zeggen onderzoekers Peter Raeymaeckers, Caroline De Wilde en Jan Vranken. *Weliswaar* wierp als eerste een blik op hun pas afgerond onderzoek.

ALLEEN EN HUURDER

In Wallonië is 28% van de bevolking arm, in Brussel 29% en in Vlaanderen 11%. Zowel in Vlaanderen, Wallonië als in Brussel hebben arme huishoudens een groter risico op een slechte woning. In Vlaanderen geldt dat risico vooral voor alleenstaande mannen en huurders. In Wallonië belanden vooral eenoudergezinnen, laaggeschoolden, chronisch zieken en huurders in slechte woningen. Alleenstaanden hebben altijd te kampen met een groter armoederisico: zij zijn in de drie gewesten de kwetsbaarste groep. Maar ook hier is de verdeling ongelijk. Er zijn meer eenoudergezinnen in Wallonië en Brussel dan in Vlaanderen: 7,7% in Wallonië, 9,5% in Brussel en 4,1% in Vlaanderen.

GEEN GELD

Koopkracht is het grootste verschil tussen de armen en de niet-armen in de drie gewesten. 76% van de arme gezinnen in België kan zich geen grote aankopen veroorloven. Bij 48% is er pure inkomensarmoede. Ook hier worden vooral de Waalse (24%) en de Brusselse huishoudens (39%) getroffen. In Vlaanderen is het percentage ‘maar’ 7%. Werkloosheid is hier vaak de boosdoener. Terwijl 64% van de Vlaamse beroepsbevolking werkt, is dat in Wallonië 55,1%. De werkloosheidsgraad ligt in Vlaanderen dan ook een pak lager: 5,4% tegenover 12,1% in Wallonië. De onderzoekers van OASes keken ook naar andere armoede-indicatoren.

CRIMINALITEIT EN VANDALISME

In de drie gewesten heeft iets meer dan de helft

van de arme huishoudens hinder van criminaliteit of vandalisme in de onmiddellijke omgeving. Vooral in Brussel (41%) lijden de gezinnen hieronder. In Wallonië is dat 23%. Vlaanderen heeft het laagste percentage (12%).

FINANCIËLE STRESS

60% van de arme gezinnen kampt met financiële stress (schulden en afbetalingsproblemen). Het grootste deel daarvan woont in Wallonië en Brussel. In Vlaanderen (5%) is dat percentage veel lager dan in Wallonië (12%) en Brussel (17%). Eenoudergezinnen hebben vaak meer financiële stress omdat ze werk met een gezinsleven moeten combineren en geen tweede inkomen hebben. Ook armen die aan een chronische ziekte lijden, kampen met financiële stress. De klachten over chronische ziekten liggen in Wallonië veel hoger: 29,7% tegenover 22,2% in Vlaanderen. Opvallend is dat in Wallonië, in tegenstelling tot in Vlaanderen, een periode van korte werkloosheid voor meer financiële stress zorgt dan een lange periode.

Onderzoeker Peter Raeymaeckers (UA):
“Een Waal heeft gemiddeld meer kans op armoede dan een Vlaming.”

Een verklaring hiervoor kan zijn dat hoe langer de werkloosheidsperiode van het gezinshoofd duurt, hoe meer deze huishoudens zich aanpassen aan hun situatie, door bijvoorbeeld beter te budgetteren of een goedkoper huis te zoeken. Een andere mogelijke verklaring is dat Waalse huishoudens over het algemeen minder spaargeld hebben dan Vlamingen. In Vlaanderen stijgt de financiële stress enkel bij langdurige werkloosheid. De onderzoekers baseerden zich op cijfers uit 2004. Ze drukken erop dat meer en vooral gedetailleerder onderzoek nodig is.

► *Lees hierover meer op www.weliswaar.be*
► *Het volledige artikel ‘Multidimensionele armoede op regionaal niveau, België als case’ wordt binnenkort gepubliceerd in het ‘Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid’ en kan worden opgevraagd bij de auteurs Peter.Raeymaeckers@ua.ac.be, www.oases.be*